

dr inż. Katarzyna Szara

Uniwersytet Rzeszowski

Katedra Ekonomiki i Zarządzania

Współdziałanie przedsiębiorstw jako element rozwoju regionu

WPROWADZENIE

Wspólne działanie jest określane jako zespół czynności, mający na celu osiągnięcie określonej sytuacji. Instytucje współdziałania można rozpatrywać z różnych punktów widzenia: ekonomicznego (uzyskanie jakiś efektów gospodarczych), prakseologicznego (racjonalizacja działań, współdziałanie wynika z racjonalnej organizacji pracy, która przynosi efekty, gdy podmioty współdziałające wykonują wspólne cele). Wzajemne udzielanie sobie pomocy w ramach współdziałania wpływa niewątpliwie na efektywność realizacji wspólnych celów, natomiast działanie w izolacji może być dużo kosztowniejsze i nie przynosić efektów. Współpraca różnych podmiotów ma sprzyjać tworzeniu „wartości dodanej”, powiększaniu zasobów, ustanawianiu nowych sieci powiązań między jednostkami, lepszemu wzajemnemu zrozumieniu i zapobieganiu powielaniu tych samych wysiłków w zaspokajaniu lokalnych potrzeb [Leoński, 1995, s. 57]. Współdziałanie różnych podmiotów zmierza do zaspokajania różnych potrzeb społeczności zamieszkujących dane terytorium [Furmankiewicz, 2006, s. 120].

Wybór miejsca lokalizacji przedsiębiorstwa jest czynnikiem warunkowanym przez przedsiębiorcę – właściciela kapitału. Położenie stwarza warunki do rozwoju, współpracy i działania. Stąd ważnym jest zachowanie i budowanie wartości w aspekcie miejsca, a także troska o region, w którym prowadzona jest działalność gospodarcza.

Celem opracowania była próba identyfikacji współpracy przedsiębiorstw w aspekcie rozwoju regionu. Przyjęty cel zrealizowano wykorzystując badania ankietowe przeprowadzone wśród 50 losowo wybranych małych i średnich przedsiębiorstw z terenu województwa podkarpackiego. Zwrócono uwagę na stosunek właścicieli lub zarządzających do rozwoju regionu. Nie określano w sposób szczegółowy dokładnego miejsca działania podmiotu. Prowadząc badania założono m.in. poznanie działań na rzecz regionu, pod którym w tym wypadku kryje się województwo podkarpackie.

WYBRANE ASPEKTY ROZWOJU REGIONU

Pojęcie rozwoju jest wieloznaczne i stosowane w różnych kontekstach. Może być analizowane na gruncie takich podstawowych kategorii przedmiotowych, jak zmiana i struktura, co pozwala na pełne określenie jego charakteru i funkcji poznawczych oraz ułatwia wykorzystanie tego pojęcia w analizie przestrzenno-ekonomicznej i regionalnej [Churski, 2008, s. 26].

Rozwój społeczno-gospodarczy jest procesem niezwykle skomplikowanym i ciągle jeszcze nie do końca poznany. Mechanizmy tego rozwoju są trudne do jednoznacznego wyjaśnienia, zwłaszcza w odniesieniu do podstawowych jednostek terytorialnych [Meller, 1995, s. 87].

Rozwój powinien opierać się na „małej skali” i być stymulowany przez potrzeby wewnętrzne regionu. Koncepcja rozwoju endogenicznego zakłada lokalny charakter innowacji oraz czynne zaangażowanie miejscowej ludności w działania dla dobra wspólnoty [Pietrzyk, 1997, s. 67].

W warunkach postępującej globalizacji i internacjonalizacji życia gospodarczego rośnie znaczenie przewagi konkurencyjnej poszczególnych regionów jako potencjalnych miejsc prowadzenia działalności gospodarczej. We współczesnej gospodarce, przewagę konkurencyjną uzyskuje region [Gorzelał, Jałowiecki, 1998, s. 29]: łatwo dostępny za pomocą szybkich, niezawodnych i elastycznych środków transportu, mający bogate zaplecze naukowo-badawcze, którego zasoby pracy legitymują się wysokimi kwalifikacjami, który oferuje korzystne warunki życia, a w tym bogate środowisko kulturalne, posiada dobrze rozwinięte zaplecze tzw. usług okołobiznesowych.

Mówiąc o konkurencyjności regionów musimy pamiętać, że wyboru lokalizacji dokonuje przedsiębiorca. B. Winiarski [Winiarski, 1999, s. 53] zauważa, że w gospodarce rynkowej przedsiębiorca jest w swoich decyzjach suwerenny, kieruje się ocenami opartymi na przesłankach subiektywnych, w tym także na informacjach mogących się nieraz w sposób istotny różnić od stanu obiektywnie istniejącego w regionach porównywanych przy dokonywaniu wyboru. Na tym tle ogromnego znaczenia nabiera problem właściwego informowania o warunkach do działania gospodarczego w regionach i o kierunkach zmian w tej dziedzinie. Instytucje samorządu terytorialnego zdają sobie z tego sprawę, dlatego też w praktyce bardzo trudno jest oddzielić informacje obiektywne od informacji służących odpowiedniemu ukierunkowaniu podejmowanych decyzji [Dziemianowicz, 2001, s. 89].

Podstawowe cele rozwoju powinny być rozpatrywane w następujących wymiarach: zaspokajanie podstawowych potrzeb mieszkańców; wykorzystanie posiadanych zasobów oraz istniejących możliwości; zapewnienie integralnego rozwoju [Wojtasiewicz, 1995, s. 177].

W regionie funkcjonują następujące różne grupy podmiotów, których celem działania jest osiągnięcie zysku, zaspokajanie potrzeb społecznych, zarządzające regionem i inne. Pomiędzy tymi podmiotami zachodzą różnorodne powiązania i współzależności wynikające z wymiany produktów i usług, z ich współpracy, kooperacji, konkurencji, świadczenia pracy itp.

Rozwój regionalny to pojęcie niezwykle złożone, stąd w wielu dziedzinach życia społecznego nie jest rozumiane w sposób jednoznaczny [Właźlak, 2010, s. 27–38], stąd ważne jest, aby podmioty występujące na jego terenie włączały się w rozwój tego obszaru.

Wobec powyższego, rozwój regionalny możemy rozpatrywać w czterech aspektach [Strzelecki, 2008, s. 79]. Po pierwsze, jest to wzrost potencjału gospodarczego regionu, który za sobą pociąga trwałą poprawę standardów życia mieszkańców regionu i wzrost jego konkurencyjności. Po drugie, rozwój regionalny to nie tylko proces zmian zachodzących w regionie. To także podstawa zmian w sposobie, poziomie i jakości życia mieszkańców społeczności zamieszkującej wybrany obszar.

Po trzecie, to również postęp techniczny i technologiczny mający na celu racjonalne i pełniejsze wykorzystanie zasobów regionu. I wreszcie po czwarte, to proces wymiany między człowiekiem a środowiskiem, określane mianem rozwoju ekologicznego.

W procesie budowania regionu biorą udział różne podmioty: przedsiębiorstwa, administracja publiczna, organizacje pozarządowe i społeczne. Wzajemne oddziaływanie i współpraca tych podmiotów ma stwarzać warunki sprzyjające rozwojowi. Polityka regionalna władz publicznych natomiast ma pomagać w tym, stymulując czynniki kształtujące innowacyjność i adaptację rynkową, w tym również rozwój nauki i doskonalenie kadr [Strzelecki, 2008, s. 88].

CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Województwo podkarpackie obejmuje obszar 17 844 km², co stanowi 5,6% powierzchni Polski i 0,4% obszaru UE. Pod względem wielkości zajmuje 68. miejsce wśród 254 regionów. Powierzchnia Podkarpacia stanowi 11,6% największego regionu UE, a jednocześnie jest prawie 1500 razy większa od najmniejszego. Zamieszkiwane jest przez 2098 tys. osób i zajmuje pod tym względem 70. miejsce wśród regionów NTS-2.

W rankingu regionów ze względu na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego województwo uplasowało się na 229 miejscu wśród 237 regionów.

W ujęciu syntetycznym podkarpackie należy do województw słabo rozwiniętych ze względu na poziom i efektywność rozwoju, nasycenie infrastrukturą i poziom życia. Znajduje to odbicie m.in. w wielkości PKB na 1 mieszkańca (15.

miejsce w kraju) i poziomie wynagrodzeń (16. miejsce w kraju). Stosunkowo niska jest liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców oraz podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego na 10 000 mieszkańców. Występują luki w zakresie infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej. Podkarpackie należy do województw o słabej atrakcyjności inwestycyjnej, co utrudnia przeprowadzenie koniecznych procesów restrukturyzacyjnych w przemyśle, rolnictwie, leśnictwie i innych dziedzinach działalności gospodarczej i społecznej.

W oparciu o potencjalne warunki i czynniki rozwoju, wykształciły się trzy podstawowe funkcje województwa podkarpackiego w gospodarce krajowej: przemysłowa, rolnicza, rekreacyjno-wypoczynkowa i turystyczna oraz funkcje uzupełniające, które spełniają: komunikacja, budownictwo oraz usługi socjalno-kulturalne, parki narodowe i rezerwy przyrody pełniące funkcję ochronną.

Ważną rolę w gospodarce województwa podkarpackiego odgrywa przemysł. Udział produkcji przemysłowej w PKB województwa wynosi około 30%. Produkcja ta stanowi także około 5% produkcji przemysłowej kraju. W strukturze gałęziowej przemysłu województwa dominują przemysły: lotniczy, elektromaszynowy, chemiczny i spożywczy, które wytwarzają łącznie prawie 70% produkcji przemysłowej województwa. Ważną rolę odgrywają także: przemysł szklarski, materiałów budowlanych, drzewny oraz lekki. W strukturze podmiotowej przemysłu dominują nadal pod względem zatrudnienia średnie oraz duże przedsiębiorstwa sektora publicznego, wymagające przyspieszonej wszechstronnej restrukturyzacji w kierunku ich dostosowania do gospodarki rynkowej oraz liczne, małe i średnie zakłady produkcyjno-usługowe, których przetrwanie i rozwój na rynku zależy od przedsiębiorczości ich właścicieli.

Drugą podstawową funkcją jest rolnictwo. Rolnicza przestrzeń produkcyjna stwarza warunki do rozwoju pracochłonnych kierunków produkcji, w tym zdrowej żywności oraz przetwórstwa rolno-spożywczego. Podstawowy jednak problem w zakresie ich efektywności tkwi w uwarunkowaniach demograficznych. Udział ludności wiejskiej w województwie wynosi ponad 60% i jest jednym z największych w kraju.

Trzecia podstawowa funkcja województwa podkarpackiego to funkcja rekreacyjno-wypoczynkowa i turystyczna. Do funkcji uzupełniających województwa zaliczono funkcję komunikacyjną, budownictwo i usługi socjalno-kulturowe oraz funkcję ochronną [<http://www.si.podkarpackie.pl/Gospodarka/K7/index.aspx>].

Województwo podkarpackie jako region rolniczo-przemysłowy rozwija się dynamicznie i zyskuje na znaczeniu w skali całego kraju, w dalszym ciągu jednak poziom rozwoju gospodarczego odbiega znacząco od poziomu wysoko rozwiniętych regionów Polski. Dynamiczny rozwój przedsiębiorczości, a także wprowadzanie nowoczesnych technologii do produkcji oraz współczesnych koncepcji zarządzania niewątpliwie wpływa na rozwój gospodarczy regionu.

Struktura branżowa podmiotów gospodarczych w województwie podkarpackim stopniowo się przeobraża. Rola rolnictwa, choć nadal istotna ze względu

na duży obszar użytków rolnych w regionie i dużą liczbę osób pracujących w rolnictwie, powoli zmniejsza się na rzecz innych dziedzin gospodarki, takich jak handel, usługi czy przemysł [*Regionalna strategia...*, 2004, s. 18].

W 2010 r. w rejestrze REGON w województwie podkarpackim na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym zarejestrowane były 1132 podmioty gospodarcze. Działalność gospodarczą prowadziły 564 osoby fizyczne na 10 tys. ludności. Dominującą działalnością jest handel i naprawa pojazdów samochodowych (45,6 tys.) [*Statystyczne Vademekum...*]. Najbardziej widoczne i najczęściej podejmowane wspólne prace na rzecz regionu są realizowane w ramach stowarzyszeń, fundacji czy klastrów.

Najwięcej inicjatyw klastrowych powstało w branży lotniczej (Dolina Lotnicza, Sieć „AVIA-SPLot”, Podkarpackie Powiązania Kooperacyjne) oraz informatycznej (Podkarpacki Klaster Informatyczny, Podkarpacko-Lubelski Innowacyjny Klaster Informatyczny, Klaster IT – Wschodni Klaster Informatyczny). Kolejnymi co do popularności branżami powstawania klastrów są: przemysł metalowy oraz turystyka. Struktura branżowa regionalnych inicjatyw klastrowych jest zbliżona do listy kluczowych branż regionu, stąd można wysnuć wnioski, że Podkarpacie jest świadome swojego potencjału gospodarczego i stara się go wykorzystać [*Statystyczne Vademekum...*].

Integracja ma tutaj olbrzymie znaczenie powala uzyskać bowiem więcej korzyści ze wspólnej działalności. Wsparcie tych działań jest wpisane w priorytety Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005–2013 [*Regionalna Strategia...*, 2004, s. 43].

Na uwagę zasługuje również Podkarpacki Klub Biznesu [<http://www.pkb.net.pl/>] zrzeszający około 100 przedsiębiorstw. Zgrupowanie w 2001 r. zawarło umowę o współpracę z Regionalną Izbą Gospodarczą. Ma ona na celu wzmocnienie reprezentacji przedsiębiorców i zwiększenie ich oddziaływania na życie gospodarcze, polityczne i społeczne regionu podkarpackiego. Dzięki zawarciu niniejszej współpracy do rzeszy klubowiczów dołączyło blisko 500 przedstawicieli firm poprzez Izby Gospodarcze [<http://www.rig-przemysl.pl/172,podkarpacki-klub-biznesu.html>].

Podkarpacki Klub Biznesu utrzymuje ożywione kontakty z innymi, podobnymi organizacjami gospodarczymi, społecznymi i politycznymi działającymi w Polsce i za granicą [<http://www.pkb.net.pl/pl/index.php>].

WSPÓŁPRACA PRZEDSIĘBIORSTW NA RZECZ REGIONU

Współpraca przedsiębiorstw w regionie postrzegana jest różnie przez respondentów. Przeważają odpowiedzi wskazujące, że są to liczne związki z innymi podmiotami, o określonym celu, przybierające formę tzw. integracji gospodarczej (36%). Powodem takich wskazań może być występowanie na terenie

województwa podkarpackiego klastrow, a także historyczne uwarunkowania rozwoju przemysłu lotniczego.

Potwierdza to również wybór drugiej w kolejności odpowiedzi przez 30% badanych, iż jest to forma powiązań kooperacyjnych i koncentracyjnych. W tym miejscu należy odnieść się do przedmiotu połączenia kooperacyjnego, za który uważa się tylko niektóre fragmenty całego gospodarczego funkcjonowania przedsiębiorstwa, którymi są najczęściej jednorazowe lub krótkookresowe cele, których samo przedsiębiorstwo nie byłoby w stanie zrealizować w dostatecznie efektywny sposób. Przedsiębiorstwa połączone ze sobą przez kooperacje nie podlegają jednolitemu kierownictwu i nie tracą swej samodzielności i osobowości prawnej [Kortan, 1986, s.11].

Charakter współdziałania jednostek współpracujących z przedsiębiorstwem głównym pozwalający na wyróżnienie kooperacji może mieć formę równoległej, łańcuchowej, przemiennej [Meręła, 1978, s. 72–74], stąd znaczne zainteresowanie tą formą wśród przedsiębiorstw. Brak możliwości współpracy w takiej formie pozwala na zrzeszanie się w branży, współpracę w izbie gospodarczej, zawarciu aliansu strategicznego.

Współpraca przedsiębiorstw w regionie przez 14% badanych postrzegana jest jako działania o charakterze pozytywnym polegające na pomaganiu innym organizacjom w ich działaniu. Przez 10% współpraca w regionie została zdefiniowana jako gra o sumie dodanej i zmiennej, oparta na częściowej zbieżności interesów, 6% rozumie współpracę w regionie jako tworzenie wewnętrznych więzi wśród członków zespołu pracowniczego. W dwóch przypadkach określono współpracę jako działania o charakterze negatywnym, czyli konkurencję między podmiotami. Potwierdza to aspekt teoretyczny wymieniany w literaturze przedmiotu, że skrajną formą współpracy jest konkurencja i walka.

Współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami ma różny przebieg w czasie. Przyjmując czas za wyróżnik współpraca ma charakter ciągły, okresowy, incydentalny. Wśród tego czasookresu można wyróżnić również takie okresy w życiu przedsiębiorstw, w których współpraca została zaniechana lub jest planowana.

Przedsiębiorcy mieli możliwość wskazać na wszystkie rodzaje współpracy w obszarze czasu jej trwania. Dominowały odpowiedzi wskazujące na współpracę o charakterze incydentalnym o czym świadczy największa liczba wskazań. Na współpracę okresową w różnym zakresie wskazano 103 razy. Na ciągły charakter współpracy wskazano w przypadku 80 podmiotów. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż przedsiębiorstwa zrzeszone w różne formy współdziałania wskazywały w przeważającej większości częściej na współpracę ciągłą oraz częściej wybierana była opcja współpracy incydentalnej i okresowej.

Najczęściej wskazywano na obszary współpracy w zakresie działań podstawowych takich jak pozyskiwanie, zakup produktów, półfabrykatów, surowców do produkcji.

Dokonując analizy współpracy w aspekcie działań na rzecz regionu wskazywano na potrzebę zachowania tożsamości lokalnej, którą to opcję w 5% wybrano jako współpracę ciągłą, 4,85% jako okresową, zaś 2,59% badanych wskazało na incydentalne działania w tym zakresie. Optymistycznym może wydawać się 17,92% wskazań badanych, którzy deklarowali, iż działania te są ujęte w planie rozwoju przedsiębiorstwa i w tym zakresie współpraca zostanie podjęta.

Zastanawiać może, iż 9,09% przedsiębiorstw nie zamierza włączyć się w prace na rzecz zachowania lokalnej tożsamości w regionie wybierając opcje o braku jakichkolwiek działań w tym zakresie. Z zachowaniem tożsamości lokalnej wiąże się również prace na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Współpraca ta realizowana jest na poziomie incydentalnym przez 2,59% przedsiębiorstw. Zastanawia, że 16,67% przedsiębiorstw zaniechało tego typu działań. Nie uzyskano informacji co było powodem takiego postępowania. Pozytywnym zjawiskiem jest, iż z badanej grupy przedsiębiorstw 11,11% planuje podjąć prace na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

Czynnikiem mającym znaczenie w aspekcie rozwoju jest ochrona środowiska, zwłaszcza w najbliższym otoczeniu. Działania takie realizuje w sposób ciągły tylko 2,50% badanych podmiotów, 4,85% realizuje je w okresowo, 6,03% incydentalnie. Aż 33,33% zaniechało tego typu działań, zaś 10% przedsiębiorstw zaplanowało ich podjęcie. Odpowiedzi te były charakterystyczne dla przedsiębiorstw budujących swoją pozycję w aspekcie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Analiza współpracy przedsiębiorstw w regionie dokonana została pod kątem współpracy na rzecz rozwoju regionu. Ocenie poddano tylko elementy, które odnosiły się bezpośrednio do regionu.

Współpraca w aspekcie rozwoju gospodarczego została zadeklarowana przez 26 podmiotów. W większości współpraca ta realizowana jest z jednostkami administracji samorządowej, na którą wskazało 12,24% badanych, przedsiębiorstwami innej branży 10% i przedsiębiorstwami tej samej branży 9,46%. W grupie 50 przedsiębiorstw tylko w 4 przypadkach wskazano na współpracę z przedsiębiorstwami tej samej branży i jednostkami administracji samorządowej w zakresie działań wspomagających rozwój wspólnot i społeczności lokalnych.

W ramach współpracy na rzecz regionu wymieniono podejmowanie działań związanych z ochroną przyrody, ekologią. W tym wypadku działania te realizowane są przez przedsiębiorstwa tej samej branży.

Współpraca między organizacjami powinna opierać się na zaufaniu, na które wskazało 24% badanych. Zaufanie w biznesie wiąże się z lojalnością i otwartością w realizowanych pracach. Taki sam odsetek respondentów wybrał odpowiedź wskazującą, iż współpraca powinna opierać się na dialogu i negocjacjach. Po 17% badanych wskazało, że współpraca powinna się opierać na odpowiedzialności i dążeniu do realizacji wyznaczonego celu. O 3% mniej badanych wybrało odpowiedź, iż współpraca powinna być oparta na uczciwości, nieosią-

ganiu korzyści kosztem innych. Najmniejszy odsetek wskazań przyznano opcji rozwiązywania konfliktów.

W ramach współpracy akceptowane jest bycie elastycznym w zależności od sytuacji (38%), wspólne podejmowanie decyzji (32%) i solidność w działaniu (21%). Wybrane cechy świadczą o bardzo mocnym poczuciu dostosowywania się do sytuacji w aspekcie jednak rzetelności postępowania we wspólnie wyznaczonym kierunku.

Przy wyborze podmiotu do współpracy najczęściej respondenci kierują się typem działalności (17,82%). Ważna jest informacja o płynności finansowej, na którą wskazało 15,5% badanych. Podobny odsetek wskazań uzyskało kryterium zbieżności interesów.

Posiadanie know-how jest kryterium ważnym dla 13,18% badanych. Informacja o renomie potencjalnego partnera, z którym podjęta ma być współpraca stanowiła ważny czynnik dla 12,40% badanych. Korzyści, jakie będzie można uzyskać poprzez włączenie nowego partnera stanowią istotny powód możliwego rozszerzenia współpracy dla 11,63% badanych.

Wspólne działania mają stworzyć możliwość zwiększenia udziału w rynku, na które wskazano w 22%. Działania w ramach współpracy mają przyczynić się do poprawy jakości wykonywanej pracy wybranej przez 20% respondentów. W opinii badanych współpraca z różnymi partnerami przyczynia się do szybszego wprowadzenia na rynek nowych produktów (13%) oraz pozwala skorzystać z pozycji jaką posiada na rynku kooperant (12%).

WNIOSKI

Rozwój to zharmonizowane i systematyczne działanie podmiotów funkcjonujących w danej jednostce terytorialnej, zmierzające do kontynuowania prac i tworzenia korzystnych warunków dla gospodarki. Województwo podkarpackie należy do regionów, które rozwijają się poprzez realizację swoich funkcji. Podmioty gospodarcze prowadzące działalność na terenie województwa zaczęły dostrzegać szansę we włączenie się w ten rozwój poprzez budowanie relacji, które prowadzą do powstania różnego rodzaju grupowań formalnych lub nieformalnych.

Spójrzanie na problem rozwoju regionu przez pryzmat współpracy przedsiębiorstw wiąże się z podejmowaniem przez nie działań na różnych płaszczyznach. W przypadku badanych przedsiębiorstw najczęściej występuje współpraca w aspekcie rozwoju gospodarczego z jednostkami administracji samorządowej, reprezentantami własnej lub innej branży. Potwierdzeniem mogą być funkcjonujące na terenie województwa klastry.

Mimo współpracy o charakterze podstawowym zgłaszano potrzebę podjęcia wspólnych prac na rzecz rozwoju regionu. Stąd badane przedsiębiorstwa reali-

zują prace na rzecz zachowania tożsamości lokalnej, dziedzictwa kulturowego, ochrony środowiska. Mimo różnych czynników determinujących współpracę potwierdzone zostały w badaniach rozważania znane z literatury. We współpracy wskazywano, iż ważne jest zaufanie, dialog pomiędzy przedstawicielami podmiotów realizującymi współpracę, uczciwość i elastyczność. W tych obszarach rekomenduje się podjęcie działań mających na celu budowanie trwałych relacji pomiędzy współpracującymi.

LITERATURA

- Churski P., 2008, *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Wyd. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań.
- Dziemianowicz W., 2001, *Globalizacja a regionalizacja* [w:] *Globalizacja*, red. J. Klich, Kraków.
- Furmakiewicz M., 2006, *Współpraca międzysektorowa w ramach „partnerstw terytorialnych” na obszarach wiejskich w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” nr 2(24).
- Gorzela G., Jałowiecki B., 1998, *Dylematy europejskie* [w:] *Jaka Europa? Regionalizacja a integracja*, red. P. Buczkowski, K. Bondyra, P. Śliwa, Poznań.
- <http://www.pkb.net.pl/>
- <http://www.pkb.net.pl/pl/index.php>
- <http://www.rig-przemysl.pl/172.podkarpacki-klub-biznesu.html>
- <http://www.si.podkarpackie.pl/Gospodarka/K7/index.aspx>
- http://www.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podkarpackie/portret_województwa/województwo_podkarpackie.pdf
- Klasy w woj. podkarpackim*, 2012, PARP, Rzeszów.
- Kortan J., 1986, *Kooperacja i koncentracja – dwie podstawowe formy łączenia się przedsiębiorstw*, „*Ekonomika i Organizacja Pracy*” nr 1.
- Leoński Z., 1995, *Formy współdziałania w samorządzie terytorialnym*, „*Samorząd Terytorialny*” nr 4.
- Meller J., 1995, *Restrukturyzacja i rozwój gospodarki lokalnej a miejscowy środek pracy* [w:] *Gospodarka przestrzenna i regionalna w trakcie przemian*, red. W. Kosiedowski, Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Merela H., 1978, *Integracja organizacyjna przemysłu*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne Warszawa.
- Pietrzyk J., 1997, *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego*, AE Wrocław.
- Regionalna strategia innowacji województwa podkarpackiego na lata 2005–2013*, 2004, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów.
- Statystyczne Vademecum Samorządowca 2011*, US, Rzeszów.
- Strzelecki Z., 2008, *Gospodarka regionalna i lokalna*, PWN, Warszawa.
- Strzelecki Z., 2008, *Polityka regionalna* [w:] *Gospodarka regionalna i lokalna*, PWN, Warszawa.
- Winiarski B., 1999, *Czynniki konkurencyjności regionów* [w:] *Konkurencyjność regionów*, red. M. Klamut, Wrocław.

Właźlak K., 2010, *Rozwój regionalny jako zadanie administracji publicznej*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa.

Wojtasiewicz L., 1995, *Czynniki rozwoju lokalnego – nowe ujęcie metodologiczne*, Biuletyn KPZK PAN.

Streszczenie

Celem opracowania była próba identyfikacji zakresu współpracy przedsiębiorstw w aspekcie rozwoju regionu. Województwo podkarpackie należy do regionów, które rozwijają się poprzez realizację swoich funkcji. Przedsiębiorstwa najczęściej współpracują w aspekcie rozwoju gospodarczego z jednostkami administracji samorządowej, reprezentantami własnej lub innej branży. Przedsiębiorstwa realizują prace na rzecz zachowania tożsamości lokalnej, dziedzictwa kulturowego, ochrony środowiska. We współpracy ważne jest zaufanie, dialog pomiędzy przedstawicielami podmiotów realizującymi współpracę, uczciwość i elastyczność.

Interaction as an Element of Regional Development

Summary

The aim of the study was an attempt to identify the scope of cooperation between enterprises in the aspect of regional development. Podkarpackie belongs to regions that have developed through the implementation of its functions. Companies usually work in terms of economic development with units of local government, representatives of their own or other industry. Companies carry out work for the preservation of local identity, cultural heritage, protect the environment. In co-operation it is important to trust, dialogue between the representatives of parties executing cooperation, honesty and flexibility.